

4. При большей свободе: к развитию, безопасности и правам человека для всех : Доклад Генерального секретаря A/59/2005 [Электронный ресурс] // Организация Объединённых Наций. – Режим доступа : http://www.un.org/russian/largerfreedom/a59_2005.pdf

5. Савчук К. О. Міжнародний суд ООН як засіб мирного розв'язання міжнародних спорів у сучасному міжнародному праві / К. О. Савчук, О. І. Мельничук // Часопис Київського університету права. – 2013. – №4. – С. 341–347.

Савіщенко Вікторія Миколаївна
декан юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

СТАНОВЛЕННЯ ОСВІТЬОГО ПРАВА В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ

Право є складовою культури в найширшому її розумінні, показником і результатом цивілізаційного розвитку людства. Війни, революції, внутрішні і зовнішні суперечності суспільств, національні та релігійні особливості, потреби держави і людини, науковий прогрес змінюють світ, а разом з ним – право. Дослідницька спадщина теорії держави і права, історії, педагогіки та інших суміжних наук про людину відкрила перспективи для фундаментального теоретичного переосмислення феномену права в цілому та освітнього права зокрема.

Окремі проблеми державного управління, регулювання суспільних відносин у сфері освіти, реалізації конституційного права на освіту досить детально висвітили в дисертаційних дослідженнях вітчизняні вчені Б. Андрусишин, Н. Давидова, М. Курко, Є. Огаренко, В. Пальчиков, К. Романенко, О. Хохленко, Р. Шаповал та ін.

На загальнотеоретичному рівні в юридичній науці виділення освітнього права як нової галузі є дискусійним. Ряд науковців (Б. Андрусишин [1], Н. Давидова [2], К. Романенко [3], Є. Суханов [4]) наразі заперечують існування освітнього права як традиційної галузі права, водночас її виокремлення в майбутньому допускають. Прибічником виокремлення освітнього права як самостійної галузі права є М. Сирих [5]. Критичний аналіз уже відомих шляхів розв'язання проблем освітнього права показує, що існуючі теоретико-методологічні уявлення про цей феномен є концептуально не скоординованими і суперечливими.

Розглядаючи проблеми розвитку права як культурної цінності, враховуючи ідеї від філософів Античності до мислителів Нового часу, сучасних наукових шкіл: Аристотеля, І. Беха, Леонардо да Вінчі, Д. Дідро, Д. Дьюї, І. Зязюна, В. Костицького, К. Роджерса, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, А. Сущенка, Е. Фромма, К. Ушинського, Ю. Шемшученка, К. Юнга та інших,

вдається можливим оновити розуміння освітнього права на основі синергетичної методології, за якої вся правова дійсність представляє собою нелінійну систему і складається із взаємопов'язаних підсистем різних ієрархічних рівнів. Історія розвитку нашої цивілізації, системи права засвідчує сформованість таких галузей, як конституційне, адміністративне, цивільне, кримінальне, трудове, процесуальне право. Отже, потреби в регулюванні суспільних відносин, пов'язаних із взаємодією держави та особи, функціонуванням державної влади, охороною особистих прав суб'єктів права, державного ладу, охороною від злочинних зазіхань, встановленням кримінальної відповідальності, завжди виходили на перший план. Галузі права формувалися шляхом прийняття норм права, що регулюють однорідну сферу суспільних відносин, становлення особливого режиму правового регулювання (предмета, методу, принципів), автономізації.

Вважаємо, що ступінь сформованості галузей права обумовлюється потребами людини врегульовувати ті чи інші суспільні відносини. Ця ідея знаходить підтвердження в обґрунтованій американським футурологом Е. Тоффлером [6] «хвильовій» моделі цивілізаційного розвитку. «Першою хвилею» він назвав винайдення продуктивного сільськогосподарського виробництва, «друга хвиля» – перехід до індустріального виробництва, «третья хвиля» полягає у переході до новішого суспільства (постіндустріального (Д. Белл), посткапіталістичного (П. Друкер), технотронного (З. Бжезінський), електронного (М. Маклюен), електронно-цифрового (Д. Тапскотт), програмованого (А. Турен)).

Нині поширюється новіший термін – суспільство знань. Доктринальною основою такого суспільства є гуманізація усіх сфер діяльності людини. Гуманістичне спрямування людської діяльності дає позитивний ефект у вирішенні багатьох суспільно-політичних, економічних, міжнародних проблем: налагодження партнерських стосунків між державами, народами та націями, ліквідація соціальної, релігійної, гендерної, національної нерівності. Енергетичні ресурси людства вже поступаються інформації та інтелекту. Пріоритетними стають духовні, демократичні цінності, використання знань для генерації нових знань. Освіта та наука набувають стратегічного значення для національної безпеки держав, оскільки пов'язані з виробництвом знань, підготовкою людей до життя в майбутньому, в нових високотехнологічних умовах.

Для виміру людського прогресу розроблений індекс людського розвитку (ІЛР) (Human Development Index), який є синтетичним параметром і обчислюється за трьома показниками: тривалості життя, освіченості та реального ВВП на душу населення. За індексом людського розвитку держави поділяють на три групи: країни з високим людським розвитком мають ІЛР 0,800 і вище; середнім – 0,500-0,799; низьким – менше за 0,500. Необхідно зазначити, що на кожну складову ІЛР (тривалість життя, освіченість, ВВП) безпосередньо впливає діяльність держави як спосіб буття, складний феномен правової дійсності. Якщо право виражає загальнолюдські інтереси, є продуктом цивіліза-

ції, інструментом соціальної справедливості і оздоровлення суспільства, то необхідно процес правоутворення спрямувати на відродження екзистенційних смислів існування людства.

Детермінацією такого еволюційного процесу має стати формування і розвиток найвищих потреб особистості. За теорією А. Маслоу, до таких належать потреби в самовираженні (пізнання, естетичні потреби та потреба в самоактуалізації). Особистість, орієнтована на самовдосконалення, досягає гармонії між внутрішнім світом та способами буття, гуманно ставиться до себе, до іншої людини, суспільства і природи.

Освіта для більшості населення повинна визнаватися особистісною і соціальною цінністю, запорукою успіху, зближувати інтереси людини, держави, громадянина. Природа людської особистості складається з безлічі конструктивних і деструктивних сил, які впливають на утворення права. Так, потреба в освіті в безграмотному, духовно збіднілому суспільстві є мінімальною, а правопорушення набувають широкого розповсюдження. Отже, суспільно небезпечні діяння, потреба в охороні прав і свобод людини стали поштовхом для динамічного розвитку кримінального права, на відміну від освітнього права.

Більшість науковців визнають, що освітнє право в Україні перебуває на стадії формування і говорити про нього як традиційну галузь не можна. Освітнє право України є внутрішньо суперечливим, незавершеним, громіздким, відірваним від реальних потреб людей. Наявна нормативно-правова база характеризується протиріччями, оскільки її оновлення розпочалося не з Закону України «Про освіту», а з Закону України «Про вищу освіту». Такий підхід суперечить найновішим здобуткам наук про людину і суспільство, культурологічному, особистісно орієнтованому, гуманістичному підходам, утвердженням неповторності людини як найвищої цінності у фундаментальних працях видатних педагогів: Я. Коменського, Д. Локка, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.

Формування освітнього права, розробка нормативно-правової бази повинні здійснюватися з урахуванням психолого-педагогічних знань. Оскільки особистість є елементом ієрархічно вищих систем суспільства та природи, зміни в освітньому законодавстві необхідно було б розпочинати із Закону України «Про освіту» як базового закону, дотримуючись вікової періодизації людини, у такій послідовності: закони України «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту». В логіці розробки освітнього законодавства простежується тенденція відповідності назви закону назві вікового періоду розвитку людини. Кожний з названих законів спрямований на реалізацію права на освіту відповідної вікової групи, та й сам зміст освітянського законодавства ґрунтується на поняттях і категоріях педагогіки.

Ідея навчати дітей, об'єднавши їх у класи за віковою ознакою, належить великому педагогу XVII ст. Я. Коменському. Проте сучасне освітнє право в XXI ст. не враховує цей принцип дидактики повною мірою. Для су-

часної людини освіта не закінчується з отриманням диплому, професійне становлення особистості продовжується все життя. Наприклад, за теорією Сьюпера, перший етап триває від народження до 14 років, другий – етап дослідника, від 15 до 24 років, далі – етап зміцнення кар'єри, від 25 до 44 років, збереження досягнутого – від 45 до 64 років, спаду – після 65 років. Можна розглядати й інші періодизації професійного становлення особистості (Є. Клімова, Хейвігхерста).

Зрозуміло, що процес розвитку особистості є індивідуальним, проте визначається він загальними закономірностями психічного розвитку і відбувається в конкретних соціокультурних, правових умовах. У суспільстві знань потреба в навчанні набуває фундаментального значення.

Наукові дослідження в царині педагогіки спрямовані на реалізацію концепції навчання впродовж всього життя, водночас існуючий стан освітнього права, законодавства гальмує цивілізаційний поступ українського суспільства. Наразі відсутній нормативний акт, який би повною мірою врегулював суспільні відносини у сфері освіти для людей віком від 25 років. Якщо ж суспільні відносини у сфері дошкільної освіти врегульовані, а вони тривають кілька років (від 2-х до 6-ти річного віку дитини), то суспільні відносини у сфері освіти дорослих врегульовані частково.

Так, у Законі України «Про вищу освіту» [7] питанню освіти дорослих, реалізації концепції навчання впродовж всього життя присвячена лише ст. 60 «Післядипломна освіта, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників». В її назві і змісті об'єднано два масиви суспільних відносин, які потребують розмежування і розробки однойменних нормативних актів.

Спираючись на попередні дослідження у галузі філософії, історії та теорії права, адміністративного права, педагогіки, психології, вдається можливим сформулювати такі висновки:

1) стан сформованості, рівень розвитку освітнього права перебуває в діалектичній єдності з рівнем освіченості населення, потребами конкретної людини в освіті та інтересами держави. Освітнє право є умовою і засобом цивілізаційного поступу людства. В умовах наукового прогресу, світових суспільно-політичних викликів процес формування освітнього права як самостійної галузі необхідно активізувати, використовуючи політичний вплив;

2) на гносеологічному рівні потребують переосмислення людиною, суспільством і державою цінності освіти; реалізації концепції впродовж всього життя із урахуванням повного життєвого циклу людини; розробки освітніх правових ідей, концепцій, доктрин на основі міждисциплінарних зв'язків філософії, історії, права, педагогіки та психології;

3) в суспільстві знань, яке потребує самоактуалізації, предметом освітнього права не можуть бути лише відносини між органами державної влади й освітніми закладами, його межі потребують розширення і спрямування на вдосконалення відносин між усіма учасниками освітнього процесу.

Література

1. Андрусишин Б.І Освітнє право України: деякі дискусійні проблеми / Б.І. Андрусишин // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 18. Економіка і право : зб. наукових праць. – Випуск 12. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 3-18.
2. Давидова Н.О. Місце освітнього права в правовій системі України / Н.О. Давидова // Проблеми та перспективи управління сучасною столичною школою : зб. наук. статей за матеріалами регіональної наук-практ. конф. – К., 2014. – С. 22-27.
3. Романенко К.М. Конституційне право громадянина на освіту в Україні: стан і тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / К. М. Романенко. – Харків, 2008. – 20 с.
4. Суханов Е.А. О концепции кодекса об образовании и самостоятельного «образовательного права» // Юридическое образование и наука. – 2001. – № 3. – С. 3-9.
5. Сырых М. В. Введение в теорию образовательного права / М. В. Сырых. – М. : Готика, 2002. – 340 с.
6. Тоффлер Е. Третья хвиля / Е. Тоффлер ; пер. з англ. ; за ред. В. Шовкуна. – К. : Всесвіт, 2000. – 475 с.
7. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

Саксонов Владислав Борисович
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА НЕГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ – ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У СФЕРІ ВІДЧУЖЕННЯ МАЙНА

Відповідно до норм, закріплених у ст. 4 Господарського кодексу України «Розмежування відносин у сфері господарювання з іншими видами відносин», «не є предметом регулювання цього Кодексу: майнові та особисті немайнові відносини, що регулюються Цивільним кодексом України».

Згідно з положеннями, викладеними у ч. 2 ст. 9 Цивільного кодексу України, «законом можуть бути передбачені особливості регулювання майнових відносин у сфері господарювання».

У ч. 1 ст. 175 ГК України «Майново-господарські зобов'язання» зазначено, що «майново-господарськими визнаються цивільно-правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, в силу яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися